GELENEĞE DİRENEN BİR ŞAİR VE ŞİİRİ: CEM SULTAN'IN FRENGİSTAN KASİDESİ

Bekir ÇINAR[1]

ÖZET

Cem Sultan'ın olduğu kabul edilen bu kaside, işlediği konu itibarıyla Frengistan'ı çok renkli tasvirlerle anlatan, şairin hüzünlü hayat hikayesinden bir kesitin özeti gibidir. Bu manzume nazım şekli bakımından; kafiyeleniş biçimi, beyit sayıları gibi özellikleri dikkate alındığında kaside sayılabilmektedir. Kasidenin bölümleri açısından incelendiğinde; klâsik bir kasidede bulunması gereken bölümlerin bazılarını ihtiva etmemektedir. Şiirin konusu incelendiğinde; şair Fransa'nın Nis şehrini, bu şehirdeki güzelleri ve güzellikleri tasvir ettiği, o dönem Avrupa'sının sosyal hayatını ve kendi hayat hikayesinden bir kesiti anlattığı, bu arada yer yer nasihatta bulunduğu görülmektedir. Manzumede şair, kasidelerde işlenen konu bakımından yüzyılın kaside geleneğine aykırı olarak daha yerli ve farklı malzemeler sunmuştur. Ayrıca bu şiir, o dönem Avrupa'sını ve Avrupadaki hayat tarzını tasvir ettiğinden tarihî, edebî, folklorik ve sosyolojik bir vesika değerinde kabul edilebilir.

Anahtar kelimeler: Cem Sultan, Frengistan kasidesi, Klâsik Türk Edebiyatı, kaside.

A POET WHO RESİST THE TRADİTİON AND HİS POETRY: CEM SULTAN'S EUROPEAN EULOGY

ABSTRACT

This eulogy, which is considered to be Cem Sultan's, is like a summary which is a part from the poet's melancholic life story and which tells Europe through very colorful description because of subject it deals with. This poem, when its features like rhyming style and number of couplets are taken into consideration, can be considered as a eulogy in terms of its verse from. Eulogy, when examined in terms of its section, doesn't include some of the sections which must exist in a classical eulogy. When the subject of the poem is examined, it is seen that the poet describes the Nice city of France, the beautifuls and the beauties in the cty, tells about the social life of Europe at the time and about a section of his life story, and meanwhile gives some advices. In the poem, the poet presents more native and different materias in terms of the subject of the poem, which is against the eulogy tradition of the century. Furthermore, this poem may be considered as a worthy historical, literary, folkloric and sociological document since it describes the Europe of that time and life style in Europe.

Key words: Cem Sultan, European Eulogy, Classical Turkish Literature, eulogy.

Batı Türkçesi divan şiiri, ortak bir edebiyat dünyası geliştirdiği sırada ara sıra yerli malzemenin de bu şiire kattığı olmuştur. Divan şairleri, İran şiirinden gelen ortak malzemenin dışında, kendi çağlarını, çevrelerini de az çok yansıtmışlardır. Ne var ki bu yerli malzemenin oranı XVII. yüzyıl sonuna kadar ortak malzemenin yanında çok önemsiz kalmış ve divan şiirinin bütününü etkileyememiştir. *Cem*'in *Frengistan kasidesi, Veysî*'nin *İstanbul kasidesi* gibi örnekler bu genel yargıyı değiştirmez (İz, 1999:120).

[1] Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü NİĞDE (**El-mek**: bcinar67@gmail.com

Klâsik Türk şiirinde kaside, şairlik yeteneğinin ispatı için başlıca belge olarak görülmüş, dile üstün derecede hakimiyeti olan şairler tarafından kaleme alınmıştır. O sebepledir ki edebî dilin iyice teşekkül ettiği XV. yüzyılın ikinci yarısına, yani Ahmed Paşa'ya gelinceye kadar zuhur etmiş şairlerin; Ahmedî'nin, Şeyhî'nin ve Atâyî'nin kasidelerini XVI. yüzyılın şuarâ tezkirecileri beğenmezler ve Ahmed Paşa'yı bizde ilk kaside şairi olarak takdim ederler (Çavuşoğlu, 1986:19). Başlarda örnek alınan İran şairlerinin izinden giden Türk şairleri erken dönemlerde başarılı örnekler yazmışlardır. Cem Sultan'ın ağabeyi Sultan Bayezid'e affedilme ümidiyle göndermiş olduğu "kerem"redifli kasidesi bu dönemin tarihine ışık tutan edebiyat metinlerindendir (Saraç, 2007:29).

Bu türün klâsik biçimi XVI. yüzyıl başlarında Necâtî Bey, Zâtî, Hayâlî Bey, Fuzûlî, "orijinal nesipleriyle" Yahya Bey, "zarif buluşlarıyla" Bâkî ile oluşmuş, XVII. yüzyılın başlarında Nef'î'de ise fayriye bölümü kasidenin vazgeçilmezi olmuş ve bu üslûp model alınır hale gelmiştir (Çavuşoğlu, 1986:19).

Kasidelerde değişik konular olmakla birlikte esas gayenin bir kimseyi övmek olduğu bilinmektedir. Tanrı'ya yakarmak amacıyla ve bağışlamayı dilemek gayesiyle yazılırsa *münacat,* Hz. peygamber'i övmek amacıyla yazılırsa *na't*, bir kimseyi övmek ve erdemlerini anlatmak amacıyla yazılırsa *mehdiye*, bir kimseyi yermek amacıyla yazılırsa *hicviye*, bir kimsenin ölümünden duyulan üzüntüyü belirtirse *mersiye* adını alırdı. Kısaca konusundaki maksada göre adlandırılırdı.[2]

XIV. ve XV. yüzyıllarda Anadolu'da Divan edebiyatı oluşurken kasidenin özellikleri ve kuralları belirmiştir. Bir kasidede en çok beş bölüm bulunmalıdır. Bunlar *nesîb* (veya *teşbîb*), *tegazzül, medhiye, fahriye* ve *dua* diye adlandırılır.

Bu kaside "Âşık Çelebi'ye göre; Sâdî tarafından Avrupa'dan Bayezid'e getirilmiştir (İz-Kut, 1985:182). Latîfî, Sâdî-i Cem'in Sultan Cem ile Ka'be'ye gittiğini, Avrupa ülkelerini beraber dolaştıklarını, gönlünü teselli etmek ve ferahlatmak için;

Câm-ı Cem nûş eyle ey Cem bu Frengistândur
Her kulın başına yazılan gelir devrândur

matlaı ile Sultan Cem'e hitap ettiğini belirtmektedir. Latîfî bu matla'ın ikinci mısra'ını tahmis ettiğini ve tezkiresine yazdığını belirtmektedir.[3]

Fâik Reşat bu şiirin sadece iki beytinin Sâdî'ye ait olduğunu söylemektedir. Bu şiir Cem'in divan nüshalarından yalnız İstanbul Üniversitesi Ktp. 5547 numaralı nüshanın 6a - 8a yapraklarında der-kenar olarak kayıtlıdır (İz-Kut, 1985:182). Bu şiirin Cem'in vefalı arkadaşı Sa'dî-i Cem tarafından bütünlenmiş, büyütülmüş, hatta onun tarafından yazılmış olduğu, öteden beri bir ihtimal olarak ileri sürülmüştür (Banarlı, 1987:451). Halil Ersoylu *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı* isimli kitabında ise bu kasideyi yukarıda bahsedilen nüsha dâhilinde Cem Sultan'ın bir şiiri olarak göstermektedir.

Biz de bu kasideyi -şüpheyle de olsa- Cem Sultan'ın olduğu düşüncesinden hareketle şekil ve muhteva bakımdan inceleyeceğiz.

I. Şekil, İfade ve Muhteva Bakımından Bazı Hususiyetler

I.1. Şekil ve İfade Özellikleri[4]

Bu manzume Bahr-i Remelin *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbı ile yazılmış olup 46 beyittir. Halil Ersoylu'nun *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı* adlı

---

[2] **Geniş bilgi için bkz. Mehmed Çavuşoğlu, "Kaside", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II Divan Şiiri,* S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, ss. 17-76. Ayrıca bkz. M. A. Yekta SARAÇ, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,* 3F Yay., İstanbul 2007, ss. 21-46.**

[3] Geniş bilgi için bkz. Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzemâ (İnceleme-Metin),* AKMB Yay, Ankara, 2000, ss. 303-305.

[4] Şiir yayınlandığı için tamamının yazılmasına gerek duyulmamıştır.

eserinde bu manzume "uzun manzumeler" başlığı altında verilmiştir. Bu şiir beyit sayıları ve kafiye düzeni açısından kaside nazım şekli ile yazılmakla birlikte, klâsik bir kasidede bulunan nesîb (ya da teşbîb), girîzgâh, medhiye tegazzül, fahriye, dua bölümleri sistematik olarak işlenmemiş hatta; her kasidenin vazgeçilmezi olan medhiye ve dua bölümleri yoktur. Şiirin 45. beytinde -sondan bir önceki beyit- şair *tac* beyti ile şiire imzasını atmıştır:

Didi Cem bu şi'ri Sultan Bâyezîdün yâdına
Anıcak ol meclisi akan gözinden kandur

Klâsik Türk şiirinde tür ve şekil kavramı ile üslûp arasında bir bağ vardır. "Her türün, yalnızca kompozisyonu değil kelime servetini, cümle yapısını, söz sanatlarını ve süslerini belirleyen önceden tespit edilmiş vazgeçilmez ifade modelleri vardır (Aktaş, 1986:70). Her ifade yüklendiği fonksiyona göre şekil kazanır (Aktaş, 1986:96). Yani bir metnin dili ve üslûbu onun ait olduğu edebî türün anlatım ve yapı özelliklerini yansıtır.

Bir sistem hüviyetinde karşımıza çıkan metinde yapı, *ifade* ve *konu* seviyelerinde yer alan bütün unsurların ferdî olduğunu iddia edemeyiz. Bu da metne vücut veren yapı ve ifade unsurlarının, ferdî olanlar ve edebiyat geleneğinden kaynaklananlar olmak üzere ikiye ayrıldığını gösterir (Aktaş, 1986:103). Cem Sultan'ın bu şiirinde edebiyat geleneğinden gelen kasideledeki konu ve şekil özellikleri (bölümleri ve bölümlerde işlenen konular) bakımından bir sapma görülmektedir.

Şair bu şiirinde Frengistan'ı tasvir ederken; Fransa bahçelerini, bu hahçelerdeki nar ağaçlarını, limon, kayısı, şeftali, elma, armut, incir, fındık vb. meyvelerin olduğunu belirtmektedir. Buradaki güzelleri tasvir ederken; onların siyah saçlarını, güneşe benzeyen yüzlerini, giysilerini ve kendi dillerince şarkı söylemelerini; eğlence meclisini tasvir ederken bu mecliste simidler, gülçeler, kâseler, keklik, turna, güvercin ve kuzu kebapları, taze balık etlerinin bulunduğunu ifade etmektedir.

Bu şiirde bir kaside için sade sayılabilecek; *el bağlamak* (30), *gözü kan çanağına dönmek* (45), *gönlünü hoş tutmak* (33), *hatırını hoş etmek* (13), vb. deyimlerin yanında; *dünya (peygamber) Süleyman'a bile kalmamış* (4), *sağlık varlıktan yeğdir* (3), *başa yazılan gelir* (1) vb. atasözleri de çok başarılı bir biçimde kullanılmıştır.[5]

II.2. Muhteva Özellikleri

Cem Sultan, şiirlerinde Ahmed Paşa'yı örnek alarak onun etkisinde kalmıştır. Kaside ve gazellerinde Ahmed Paşa'yı taklit etmiş ve ona nazîreler yazmıştır (Ersoylu, 1989:XI).

Fatih Sultan Mehmed gibi bir hükümdarın şehzâdesi olmak; geniş bir kültürle, duyan, düşünen ve çok şeyler bilen bir genç olarak yetişmek öte yandan, bir saltanat mücadelesi sonunda Hıristiyanların eline düşerek, diyar diyar, vatandan uzak yaşamak; bu duygulu şehzâdeye haklı bir nostalji vermiş; ona o asırda Divan şiirinde nadir rastlanır gurbet ve vatan şiirleri söyletmiştir (Banarlı, 1987:451). Onun;

Cân dimağına irüp bûy-ı vatan
Dil diler kim görüne rûy-ı vatan

beyti ile başlayan gazelinde, vatanı bir sevgiliye benzetmesi, Türk edebiyatında *vatan devri* diyebileceğimiz Namık Kemal, Tevfik Fikret, Süleyman Nazif ve Yahya Kemal gibi yakın dönem şairlerinin vatan şiirlerini ve vatan anlayışlarını hatırlatmaktadır.

---

[5] Deyim ve atasözlerinin sonunda parantez içinde verilen rakamlar, Halil Ersoylu, *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı,* TDK Yay., Ankara 1989 ss. 32-35'teki manzumenin beyit numaralarını göstermektedir.

Onun şiirlerinde gezip gördüğü yerlerin zengin tasvirlerine rastlamak mümkündür. Cem'in Frengistan kasidesi onun hüzünlü hayat hikâyesinin ve acıklı Avrupa macerasının özeti gibidir. Daha özelde ise; Fransa'da Nis şehrinde az çok eğlendiği günlerde yazılmıştır. Kasidenin birinci beyti, başına gelen hüzünlü olaya kaderci bir yaklaşımla başlar:

Câm-ı Cem nûş eyle iy Cem bu Frengistândur[6]
Her kulun başına yazılan gelir devrândur

[Ey Cem, Cem'in kadehini iç, bu Frengistândır. Her kulun başına yazılan gelir, kaderdir.]

Şairin gezip gördüğü yerler içinde Kâ'be'nin ayrı bir yeri vardır ve hiçbir mülk o yere benzemez ve onun yerini tutamaz:

Ka'betu'llâh'a varup bir gün tavâf eyledüğün
Bin Karaman bin Arab bin mülket-i Osmândır

[Kabetullâh'a gidip bir efa tavâf eylediğin, bin Karaman'a, bin Acem ve bin Osman mülküne değer.]

Üçüncü beyitten itibaren şair, Frengistan'a sağ salim geldiğini, sağlık ve sıhhatin herşeyden önemli olup bunun en büyük saltanat olduğunu belirterek - biraz da sitemkâr bir tavırla- dünyanın kimseye kalmayacağını, yiyip içip safâ sürmek gerektiğini şu beyitlerle açıklamaktadır:

Şükr kıl Allâh'a kim geldün Frengistan'a sağ
Sağlığınca her kişi nefsince bir sultandır

[Allah'a çok şükr et ki Frengistan'a sağ salim geldin ve insanın sağ olması kendine göre bir sultan olmasıdır.]

Fursatı fevt eyleme ayş eyle sür zevk u safâ
Kimseye bâkî değül bu mülk-i dünyâ fândur

[Fırsatı kaçırma, ye iç, zevk ve safâ sür. Bu dünya kimseye kalmaz, geçicidir.]

Şair beşinci beyitten itibaren Fransa'da Nis şehrinin bahçesini tasvir etmektedir:

Geldiğün şehr-i Françe bağçesinin her biri
Sidre vü huld ü na'îm ü ravza-ı Rıdvândur

[Geldiğin Fransa şehrinin bahçesinin her biri (sanki bir) Sidre, sonu olmayan bolluk ve güzellikte bir cennettir.][7]

Nâr ağaçları vü limon kaysı vü şeft-âlûlar
Güller ü zîbâ çiçekler hem narencistândur

[Nar ağaçları, limon, kaysı ve şeftaliler, güller, süslü çiçekler hem portakallıktır.]

Şair bu şehirde Frenk şehzâdesinden bahisle onun gayet zarif, ulu ve güzel olduğunu belirttikten sonra; Frenk güzellerini tasvir etmekte, bu güzellerin güneş ve ayın başını döndürdüğünü, bu yüzden güneşin ve ayın dönüp durduğunu hüsn-i ta'lil yoluyla anlatmaktadır:

Ayş kıl şehrinde bu şehzâde-i Efrenginün
Kim be-gâyet nâzenîn ü hüsrev-i hûbândır

[Bu şehirde Frenk şehzâdesi ile ye iç. Zira gayetle nâzenîn, ulu ve güzeldir.]

Serv-kad sîmîn-beden Efrengi mahbûb-ı melik

---

[6] Bu sayfadan itibaren şiirin metin kısmı, Halil Ersoylu, *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı,* TDK Yay., Ankara 1989 ss. 32-35; çeviri kısımları(nın bazıları) için ise, Fahir İz-Günay Kut, "XV. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri", *Büyük Türk Klasikleri,* Ötüken Yay., İstanbul 1989, C.2, ss. 182-184 eserlerden faydalanılarak verilmiştir. Bazı vezin kusurları görülen beyitlerde, metin için her iki kaynaktan da faydalanılmış, kusursuz olduğuna inandığımız şekliyle tercih edilmiştir.

[7] Sidre'nin, lügat anlamı Arabistan kirazı demektir. Kur'ân-ı Kerim'de iki yerde geçer (Necm 14, 16). Tefsirde bu ağacın "Arş'ın sağ yanında İlâhî bir ağaç olduğu" bildirilir. Hadislere göre altıncı kat göktedir. Gökyüzüne yükselenler ancak buraya kadar çıkabilirlermiş (Pala, 1998:353).

Ayıla gün hüsninün ışkında ser-gerdândur

[Servi boylu, gümüş bedenli Frenk mahbûbu pek güzel. Ay ile güneşin, onun güzelliğinin aşkından başları dönmüştür.]

Şair bu renkli tasvirlerinin yanında yer yer padişahlık hasreti aklına gelmekte, ama bunun imkansız olduğu düşüncesindedir. Bu mesliste gönlünü hoş tutmanın en büyük padişahlık olduğu tesellisiyle kendini avutmak istemektedir:

Pâd-şahlık bundan özge olmaz iy şehzâde Cem
Hâtırun hoş eyle câm iç meclis-i cânândur

[(Ey) Şehzâde Cem! Padişahlık bundan başka türlü olmaz. Hatırını hoş tut, câm iç (bu) rindlerin meclisidir.]

Ayrıca şair, meclisteki çalgıları, güzellerin şarkı söylemelerini ve kıyafetlerini şu beyitlerle tasvir etmektedir:

Çalınır çeng ü def ile erganun kaânûn misâl[8]
Ney gırîvinden Frençe ser-be-ser efgândur

[Kanun gibi çeng ve def ile erganun çalınır. Ney sesinden bütün Fransa baştan başa inlemekte.]

Hûblar kâfir dilince nağmeler âgâz eder
Şol kara saçlar güneş yüzlerde müşg-efşândur

[Güzeller kendi dilinde nağmeler söyler, raks ile yürüyenler huriler ve gılmanlardır.]

Cümlesi zerrîn-kemer altun dibâce giydügi
Sukka altun başlarında kolları uryândur

[Hepsi altın kemer ve altınlı dibalar ile başları altın külahlı, kolları çıplaktır.]

Gözleri câdû-yı Mısrî kaşları mekkâr-ı Hind
Ruhları ter-gonce-i gül-zâr-ı huld-istândur

[Gözleri Mısır cadısı, kaşları Hint hilecisi, yanakları cennette bir gül bahçesinin taze goncasıdır.]

Ka'be-i hüsnindeki şol anberîn fülfülleri
Bir habeşdür kim yidi iklîm ana fermândur

[Ka'be gibi güzelliğindeki o anber kokulu benleri[9] bir Habeştir ki yedi iklim onun emirindedir.]

Şair bu meclisteki güzeller ve güzellik tasvirlerinden sonra, bulunduğu çevrenin tasvirine geçmektedir:

Sükkerî süd ile yoğrılmış simidler gülçeler[10]
Sükkerî bâdâm üstinde şu kim erkândur

[Şekerli süt ile yoğrulmuş simitler ve gülçeler vardı. Gülçelerin üzerini taze badem ile süslemek adetti.]

Alma vü emrûd enâr incir turunclar bî-hisâb
Fındık u piste mevîz ü meyveler elvândur

[Elma, armut, portakal ve turunçlar hesapsız (sayısız), fındık, kayısı, unnâb ve çiçek olarak da reyhan vardı.]

Ser-be-ser Mısrî çinîler kâse-i fağfûrlar
Keklik ü turna gügercin kuzular biryândur

[Baştan başa Mısır çinileri ve fağfur kâseler (içinde) keklik, turna, güvercin ve kuzu kebapları (gelmektedir).]

Bu başdöndürücü güzellikler karşısında şair tekrar güzellerin tasvirine başlar ve onlarla bir gece zevk eylemeyi dünyaya değer bulur:

---

[8] Bu beyit *Büyük Türk Klasikleri* (C.II, s. 183) adlı eserden alınmıştır. Metinde Frengçe yazılmakla birlikte kanaatimizce Frençe şeklinde olmalıdır.

[9] Fülfül karabiber demektir. Bu beyitte dilberin benleri anlamında kullanılmıştır.

[10] Metinde külçe şeklinde yazılmıştır. Ancak doğrusu gülçe olmalıdır.

Gül yanaklu mül dudaklu meh-likâ mahbûblar
Hüsn içinde her biri mihr ü meh-i tâbândur

[Gül yanaklı, şarap dudaklı, ay yüzlü sevgililerin her biri güzellikte güneş ve parlak aydır.]

Bunlarunla iy şehenşeh-zâde-i Sultân-ı Cem
Bir gice zevk eylemek mi'râc-ı arş-istândur

[Bunlarınla ey şah oğlu şah Sultan Cem, bir gice zevk eylemek her şeyden üstündür.]

Ancak bütün bu güzeller ve güzellikler karşısında şair bahtına sitem etmekte, alçak dünyanın sonunun viran, bütün hükümdarların geçici ve misafir olup asıl padişahın Hayy, Bâkî ve Kâdir olan Tanrı'nın olduğunu şu beyitlerle söylemektedir:

Hüsrevâ gönlüni hoş dut ayşa meşgûl ol müdâm
Yohsa bu dünyâ-yı dûnun âhiri vîrândur

[Ey şâh, gönlünü hoş tut, daima ye, iç, yaşa. Yoksa bu alçak dünyanın sonu vîrandır.]

Pâd-şâh oldur ki hergiz zâtına irmez zevâl
Hayy u Bâkî Kâdir ü Hallâk-ı ins ü cândur

[Padişah odur ki hiçbir zaman kendisine zeval gelmez (ölmez). Hayy, Bakî, Kâdir ve insanlarla cinlerin yaratıcısı olandır.]

Çünkü o padişah ki âlemi bir emir ile var etmiştir. Yine bir emir ile yok etmek ona kolaydır:

Âlemi bir emr ile var eylemek emrindedür
Yine bir emr ile yoğ eyler ana âsândur

[Âlemi bir emir ile var etmek (Tanrı'nın) emrindedir. Yine bir emir ile yok etmek ona kolaydır.]

Şair 45. beyitte bu şiiri Sultan Bayezid'in anısına söylediğini ancak o meclisi hatırladıkça gözünden kanlar aktığını belirtmektedir. Frengistan'da tasvir ettiği bütün güzeller ve güzellikleri unutmuş bir eda ile mahzun gönlünün gizli sesini şöyle dile getirmektedir:

Didi Cem bu şi'r-i Sultân Bâyezîd'ün yâdına
Anıcak ol meclisi akan gözinden kandur

[Cem bu şiirini Sultan Bayezid'in anısına söyledi. O meclisi andıkça onun gözünden akan kandır.]

Kardeşi Bayezid'e sitemli bir eda ile saltanatın geçici ve yalan olduğunu nasihat ederek kasidesine son vermiştir:

Yürü var iy Bâyezid sen süregör devrânını[11]
Saltanat bâkî kalur derlerse bu yalandur

[Ey Bayezid, yüri git sen devrânı sürmeğe devam et. Saltanat bâkî kalır derlerse bu yalandır.]

Yukarıda muhteva bakımından izah etmeye çalıştığımız bu şiir, edebiyat geleneğinden kaynaklanan ve kasidelerde *norm* olarak kabul edilen dil, üslûp, konu ve kasidenin bölümleri açısından farklılık arz etmektedir. Tür (ve şekil) seviyesinde *norm*un, metnin dilinin ve ifade tarzının şekillenmesinde önemli rolü olduğu unutulmamalıdır. Çünkü her türün (ve şeklin) gerektirdiği bir sunma tarzı ve biçimi vardır (Aktaş, 1986: 112). "Klâsik Türk edebiyatında doğrudan doğruya bir yerin, bir şehrin, bir ırmağın vb. tasvir edildiği örnekler de vardır".[12] Ancak çok az görülen bu örnekler kasidelerde istisna kabul edilebilir.

---

[11] Bu beyit, Halil Ersoylu, *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, TDK Yay., Ankara 1989 adlı eserde yoktur.

[12] "Bu konuda bkz. Filiz Kılıç, "Tuna Kasidesinin Düşündürdükleri" *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara. 2002, ss. 395-411.

SONUÇ

Sonuç olarak Cem Sultan'a ait olduğu kabul edilen bu kaside, işlediği konu itibarıyla şairin hüzünlü hayat hikayesinden bir kesitin özeti gibidir. Daha özelde ise; şair bu şiirinde, Fransa'da Nis şehrinde buruk bir acı ile az çok eğlendiği günlerin tasvirini yapmıştır.

Halil Ersoylu'nun *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı* adlı eserinde uzun manzumeler başlığı altında verilen bu şiir, kaynaklarda Cem Sultan'ın kasidesi olarak takdim edilmektedir. Bu manzumede klâsik bir kasidede bulunan *nesîb*, *tegazzül*, *medhiye*, *fahriye* ve *dua* bölümlerinin tam teşekkül ettiği söylenemez. Gerçi "bazı şairlerin kasidelerinde nesîb kısmını geçerek doğrudan övgüye başladığı, gazel yerine bazen bir tecdîd-i matla ile yetindiği, hatta ikisini de terk ettiği, övme ve acındırma biçiminde de olsa kendisinden hiç söz etmediği kasideler vardır. Ancak *medhiye* ve *dua* bölümleri kasidelerden hiç eksik olamamıştır" (Çavuşoğlu, 1986:22).

Latîfî[13] ve Âşık Çelebi'nin Sâdî tarafından yazıldığını söylediği bu kaside hakkında; Fahir İz ve Günay Kut[14] da hiç değilse aşağıdaki beytin -Cem'in kendisi için bu şekilde söylemeyeceği düşüncesiyle- Cem'e ait olmadığı görüşündedirler:

Hüsrev-i âlem şehenşeh-zâde-i hâkân-ı Rûm
Sâhib-i cûd u kerem şeh-zâde Cem Sultândur

[Âlemin padişahı Rum hakanının şehzâdesi, eli açıklık ve cömertlik sahibi şehzâde Cem Sultandır.]

Bu şiirin Cem Sultan'ın Divanı'nda der-kenar olarak bulunması, kullandığı dil, üslûp ve işlediği mevzu bakımından Cem Sultan'ın olduğu -şüpheyle de olsa- kabul edilebilir görülmektedir. Cem Sultan'ın bu kasidesi gerek kasidenin bölümleri, gerekse işlediği mevzu bakımından -konu açısından vatan redifli gazelinde de olduğu gibi- yukarıda da izah edildiği üzere şairin kasidelere yeni ve yerli konular ekleyerek, geleneğe direnen bir özellik taşıdığı söylenebilir.

Bu manzume nazım şekli bakımından kafiyeleniş biçimi, beyit sayıları gibi özellikleri dikkate alındığında kaside sayılabilmektedir. Kasidenin bölümleri açısından incelendiğinde; klâsik bir kasidede bulunması gereken bölümlerin bazılarını ihtiva etmemektedir. Özellikle kasidenin vazgeçilmezi olan *medhiye* bölümü yoktur. Kaside Sultan Bayezid'e sunulmakla birlikte sunulan kişi övülmemektedir.

Şairin bu şiirde işlediği konu incelendiğinde; Frengistan'ı, daha özelde ise Fransa'nın Nis şehrini, bu şehirdeki güzelleri ve güzellikleri tasvir etmesi, o dönem Avrupa'sının sosyal hayatını olduğu kadar, şairin hayat hikâyesinden bir kesitin özetini anlatması, bu arada yer yer nasihatta bulunması -kasidelerde alışılmadık biçimde- gibi özelliklerinden dolayı bu şiir tarihî, edebî, folklorik ve sosyolojik bir vesika değerinde kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

Ahmet Vefik Paşa, 2000, *Lehçe-i Osmânî*, Haz. Recep Toparlı, TDK Yay. Ankara.
AKSOY, Ömer Asım, 1988, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*, İnkılâp Yay., İstanbul.
AKTAŞ, Şerif, 1986, *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*, Akçağ Yay., Ankara.
ALP, Ali Rıza, vd., 1958, *Büyük Osmanlı Lügati*, 4 cilt, İstanbul.
AYDEMİR, Yaşar, "Türk Edebiyatında Kaside", *Bilig*, S.22, Ankara 2002.

[13] Rıdvan Canım, *a.g.e.*, 2000, s. 304.
[14] Fahir İz-Günay Kut, *a.g.e.*, 1985, C.II, s. 182.

AYNUR, Hatice, 2005, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları,* Tezler Yayınlar Haberler, İstanbul.
BANARLI, Nihat Sami, 1987, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, M.E. Bas., C.I., İstanbul.
Bursalı Mehmed Tahir, 2000, *Osmanlı Müellifleri,* (haz. Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz) Bizim Büro Basımevi, C.I-II., Ankara.
CANIM, Rıdvan, 2000, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzemâ (İnceleme-Metin),* AKMB Yay., Ankara.
ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, "Kaside" *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II Divan Şiri,* S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986.
ÇELEBİOĞLU, Âmil, 1998, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları,* M.E. Bas., İstanbul.
DEVELLİOĞLU, Ferit, 1993, *Osmanlıca Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara.
DİLÇİN, Cem, 1999, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara.
ERSOYLU, Halil, 1989, *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı* TDK Yay., Ankara.
İSEN, Mustafa, 1999, *Latîfî Tezkîresi,* Akçağ Yay., Ankara.
İSEN, Mustafa-A. Fuat Bilkan, 1997, *Sultan Şairler,* Akçağ Yay., Ankara.
İPEKTEN, Haluk, 2003, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,* Dergah Yay., İstanbul.
İZ, Fahir, 1999, "Divan Şiiri" *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler,* (haz. Mehmet Kalpaklı), YKY, İstanbul.
İZ, Fahir-Günay Kut, 1985, "XV. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri" *Büyük Türk Klâsikleri,* C.II, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
JUNKER, Heinrich F, and Bozarg ALAVİ, 1968, *Persisch- Deutsches Worterbuch,* Leipzig .
KILIÇ, Filiz, 2002, "Tuna Kasidesinin Düşündürdükleri" *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara.
LEVENT, Agâh Sırrı, 1988, *Türk Edebiyatı Tarihi I,* TTK Yay., Ankara.
Mehmed Süreyya, 1996, *Sicill-i Osmanî,* (haz. Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Metin Hülâgu), Sebil Yay., İstanbul.
MENİNSKİ, Mensnien, 2000, *Lexion Turcico-Arabico-Persicum,* (haz. Mehmet Ölmez), Simurg Yay., C.II., İstanbul.
MUTÇALI, Serdar, (trhs.), *Arapça-Türkçe Sözlük,* Dağarcık Yay.
PAKALIN, Mehmet Zeki, 1993, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* MEB Yay., C.III.
PALA, İskender, 1998, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.
PALA, İskender, 1992, *Atasözleri Sözlüğü Bin Söz Bin Öğüt,* Servet Basım Yayın Ltd, İstanbul.
PARLATIR, İsmail-Nurullah Çetin, 2005, *Şinasî Bütün Eserleri,* Ekin Kitabevi, Ankara.
SARAÇ, M. A. Yekta, *2007, Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,* 3F Yay., İstanbul.
Şemseddin Sâmi, 1989, *Kâmûs-ı Türkî,* Enderun Kitabevi, İstanbul.
TUMAN, Mehmed Nâil; 2001, *Tuhfe-i Nâilî,* (haz. Cemal KURNAZ-Mustafa TATÇI) Bizim Büro Yay., C.II, Ankara.
Türk Atasözleri ve Deyimleri, 1992, Haz. Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü, İstanbul.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1979, Dergah Yay., C.I., İstanbul.
ULUDAĞ, Süleyman, 1999, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* Marifet Yay., İstanbul.

UNAT, Faik Reşat, 1988, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu,* TTK Basımevi, Ankara.

WEHR, Hans, 1977, *Arabisches Wörterbuch,* Wesbaden.